
Magyarnyelv-oktatás és magyar iskolák Európán kívül

FEJŐS ZOLTÁN

A tengerentúli magyarok nyelvtudása, a magyarnyelv-oktatás s ettől elválaszthatatlanul a második nemzedék problémái minden eddigi kivándorlási hullámot követően fontos kérdésekként merültek föl. Ezúttal csak a közelmúlt és a mai helyzet felvázolása a célom, mivel a nyelvoktatás korábbi formáit, tapasztalatait már másutt részletesen áttekintettem. (1)

1. *Számszerű adatok, felmérések.* A nyugati országokban élő magyarok körében a magyar nyelv oktatásának kérdései az 1960-as évek derekán új, széles körű érdeklődést váltottak ki. Ez nem véletlen, mert ez az a korszak, amikor az 56-osok gyermekei tömegesen érték el az iskolás kort. Ebből az időszakból több olyan felmérést ismerünk, melyek a magyarnyelv-oktatás intézményeit veszik számba, s igyekeznek a felmerülő problémák megoldására javaslatokat, terveket készíteni. Elsőként egy hagyományos amerikai magyar oktatási forma, a református egyházak nyári iskolájáról készült jelentés látott napvilágot. Ez a felmérés rövidsége ellenére azért jelentős, mert szinte az utolsó pillanatban, teljes elsorvadása előtt adott láttelepet erről a nagymúltú, évtizedeken keresztül eredményesen működő iskolatípusról. 1962-ben az Egyesült Államokban 19 gyülekezetnél tartottak még nyári iskolát, összesen 867 gyermek, 121 tanító részvételével. (80 megkérdezett egyház közül azonban csak 33 válaszolt.) Ekkor a nyári tanfolyamok már átmeneti állapotot mutatnak, hiszen csak néhányban (kilenc gyülekezetnél) tartottak magyarórákat, másutt pedig csak vallásoktatás folyt – angol nyelven. Ezeken kívül két gyülekezetnél évközi, hétvégi magyarnyelv-oktatás volt. (2) A 70-es években már csak elvétve tartottak református nyári iskolatábort, jórészt csak a ligonieri Bethlen Otthonban. Napjainkban egy-egy, már teljesen angolnyelvű ifjúsági találkozó és egyhetes nyári, egyházi célzatú tábor rendeznek, amelyeken a magyar származású református ifjúság vesz részt. Jóllehet a közös együttlét és a programnak a származástudatot ápoló mozzanatai nem lebecsülendők, ez a mai gyakorlat alig különbözik az amerikai egyházak hasonló tevékenységétől. (3)

1964 nyarán végezte szociológiai felmérését Nagy Károly az Egyesült Államokban. Kérdőívére ő is igen alacsony százalékban kapott választ, s ily módon elképzelhető, hogy az általa regisztrált 23 iskolánál több működött. Ezek az "iskolák" nem nyári, hanem hétvégi tanfolyamok voltak, hol évente 650 tanuló foglalkozott magyar nyelvi, kulturális, történelmi, népművészeti stb. ismeretekkel. A felmérés szerint az oktatók nélkülözték a megfelelő tankönyveket, oktatási-pedagógiai segédeszközöket. Mint ismeretes Nagy Károlynak ez a helyzetjelentése, illetve az ezt követő szervezőmunkája indította meg az anyanyelvi mozgalmat, amely közvetlenül és közvetve is nagyot lendített a nyugati magyarok nyelv- és kultúramegőrző törekvésein. (4)

A kanadai helyzetet 1966-ban mérte föl Tamás József. (5) Összesen 25 elemi szintű és egy főiskolai magyarnyelv-tanfolyamról számolt be. Egy helyütt (Toronto)

magyar érettségi tanfolyam is működött. A regisztrált iskolák 62%-a (15) 1957 után létesült, s csak 3 alakult még a második világháború előtt. Az 1965/66-os tanévben 1012 tanuló részesült magyar anyanyelvi oktatásban (23 iskola közölte a létszámot). A szerző e tanulólétszámot az 1961-es népszámlálás adataival is összevetette, s megállapította, hogy az elemi iskolás korú magyar gyermekeknek még 5%-a sem jár magyar iskolába.

Ugyanebben az időszakban jelent meg Joshua Fishman nyelvészociológiai tanulmánya. (6) A szerző magyar nyelv fennmaradásának, megtartásának tágabb körét vizsgálta az Egyesült Államokban, s igyekezett mérlegelni minden, a nyelvmegőrzésben szerepet játszó intézmény tevékenységét s azok eredményességét. Az általános fejlődés alapján úgy látja, hogy a magyar – mint más bevándoroltak nyelve – csak akkor maradhat fenn, ha funkcionális második nyelvvé válik, amire az Egyesült Államokban a közvélemény jelentős átalakulása esetén van csak esély.

A nyelvi kérdések iránt megpezsdülő érdeklődés a 70-es években újabb iskolák beindításához vezetett, noha a szükségesnél így is kevesebbeket érintett. E korszak állapotát rögzítette a cserkészsövetség 1974-es felmérése. (7) Még ha bizonyára ez sem mondható ideálisan teljes, nyelvészociológiai értelemben pedig kifogástalan adatfelvételnek, jelentősége vitán felül áll. A dél-amerikai, ausztráliai magyar iskolákról ez a felmérés közölte az első adatokat, de az észak-amerikai információk is forrásértékűek. A fenntartó testületek típusa szerint a vizsgálat a következő táblázat segítségével összegezhető:

Magyar iskolák, 1974.

Iskolák	USA	Kan.	Dél-Am	Au	Össz.
Római katolikus	4	8	2	2	16
Református	5	5	1	1	12
Egyesület	7	3	–	2	12
Cserkészek	12	2	6	8	28
Összesen	28	18	9	13	68

E 68 tengerentúli magyar iskolában 2842 diák tanult; Európában 524, összesen tehát 3366-an. (Európában 28 iskola működött.) Az osztályok 90%-a elemi szintű, 10%-a középfokú volt.

Újabb, hasonlóan részletes iskolai felmérés sajnos nem ismeretes. Az Amerikai Magyar Szövetség 1982-es helyzetjelentése szerint az USA-ban 41 iskola tevékenykedik, de a gyorsan változó helyzetben – s nyilván a felmérés folyamatos korrigálása nyomán – 1986-ban mindössze egy mindennapos és 39 hétvégi iskoláról tudósítanak, amelyek nagyjából 2000 diákot oktatnak. (8) Fishman egy újabb, különböző etnikumok nyelvmegőrző eszközeinek összehasonlító elemzésében összesen 83 magyar iskolát említ. 66-ról (!) azonban semmilyen közelebbi információja nincs, így ez az adat semmiképpen sem állja meg a helyét, s más források sem erősítik meg. (9) Sajnos a cserkészsövetség különböző fórumokon közzétett 1986-os jelentéséből is csak annyi derül ki, hogy ekkor a nyugati világban 67 magyar iskola működött, ebből 32 cserkészek vezetése alatt állt. (10) E források megbízhatatlanok, az adatok ellenőrizhetetlenek, sok esetben már megjelenésükkor tévesek voltak. Így ma sajnos csupán az állapítható meg, hogy jelenleg még a tengerentúlon működő magyar iskolák számát sem tudjuk, így alaposabb jellemzésük még a jövő feladata. Mivel eddig az anyanyelvi konferencia sem végzett átfogó felmérést a külföldi magyar nyelv-oktatásról, legutóbbi konferenciáján feladatul tűzte ki ennek elkészítését. Kétségtelen tény, hogy a különféle hétvégi iskolák, nyelvi programok, történeti, földrajzi stb. órák regisztrálása nehéz feladat, hiszen számuk gyakran változik, újak alakul-

nak, mások átmenetileg vagy véglegesen megszűnnek. Az átfogó, szakszerű s folyamatosan korrigálható felmérés elkészültéig közelebbi adatok tehát csak néhány ismertebb iskoláról állnak rendelkezésünkre. (11)

2. *Alsó- és középfokú oktatási formák, iskolatípusok.* A magyarnyelv-oktatás különböző szinteken folyik, de főként elemi fokon. Néhány helyen, átmeneti jelleggel óvodák is működtek. Chicagóban pl. a 70-es évek közepén nyári négy hetes mindennapos ún. Montessori-óvodát szerveztek. Jelentősebb a New Brunswick-i Széchenyi Magyar Iskola egész napos, napközi otthonos magyar óvodája, melyet 1975. április 15-én nyitottak meg. Általában 10-15 óvodáskorú gyermek látogatja. Torontóban a Szent Erzsébet plébánia tud óvodát működtetni. (12) Az elemi szintű oktatásnak négy típusa alakult ki, úgy mint: a/ mindennapos oktatás, b/ hétfélig iskolák, c/ hétközi oktatás és d/ nyári tanfolyamok, illetve iskolák.

Jelenleg egy intézményben, a New Brunswick-i Szent László római katolikus egyház amerikai iskolájában folyik mindennapos magyarnyelv-oktatás. Az iskolát 1914-ben létesítették, amelyben apácák tanítottak. Az amerikai oktatási követelmények teljesítése és a vallásoktatás mellett kisebb szünetektől eltekintve mindig foglalkoztak a magyar nyelv, történelem tanításával is. A különböző változások után 1971-ben vezették be (újra) a mindennapos foglalkozásokat, s naponta fél órában tanítanak magyar nyelvet. Passaicon szélesebb összefogással a Szent István egyházközség amerikai iskolájában 1965-ben indítottak mindennapos magyarnyelv-oktatást. (Helyesebb itt is újraindításról beszélni, mivel a két háború között a plébániának volt parókiális iskolája, ahol tanítottak magyarul.) A rendes angolnyelvű tanítás után napi egy órában tanították a magyar tárgyakat: írást, olvasást, nyelvtant, földrajzot, irodalmat, történelmet és éneket. Ez a program az iskola átszervezése, önállóságának eltörlése után 1974-ben megszűnt, a magyar oktatás hétfélig iskola formájában folytatódott. (13)

Az "etnikai reneszánsz" évtizedének tartott 70-es években szövetségi, majd állami szponzorálásnak köszönhetően egy kivételes magyar nyelvi program is létesült az Egyesült Államokban. Louisiana államban 1977 őszén egy múlt század végén alapított kis magyar településen, Árpádhonban (Albany) az elemi iskola keretében mindennapos magyarnyelv-oktatás kezdődött. Itt már az 1940-es évek végén minimális volt a magyarnyelv-tudás, a közösségi, egyházi élet is angol nyelvű lett. A közösség etnikai tudata sajátos módon éledt újjá: az Egyesült Államok kétszáz éves évfordulójának fővárosi ünnepségeire a magyarok közül épp az árpádhoniakat hívták vendégül, hogy a "magyar hagyományokat" bemutassák. (A helyi szüreti bált adták elő.) Feltámadt az igény az anyanyelv újbóli tanítására, s megindult a másod-, sőt inkább a harmad-, negyedgenerációs gyermekek számára a napi kétórás magyar nyelvoktatás. A program öt év múlva már teljessé vált az elemi iskola minden évfolyamán, az óvodától a hatodik osztályig. Kezdetben a szövetségi kormány pénzügyi támogatása összesen hét – kettő magyarországi – tanár, három fős segédszemélyzet fizetését és az oktatási segédeszközök beszerzését fedezte. Idővel még nőtt is a tanárok száma, s a közeli város, Baton Rouge egyetemén felnőttek számára magyar nyelv-órák indulhattak. A "művészet" nevű tantárgy keretében felvehető magyarórát nemcsak a magyar származású diákok választották. Három év múltán azonban megszűnt a kormány támogatása, amit csak szerényebb mértékben tudott Louisiana állam helyettesíteni. A program válságba került, tíz munkaerő helyett csupán egy tanárt lehetett alkalmazni, a magyar órák ideje pedig napi 25 percre csökkent. A nehézségek ellenére az árpádhoni magyaroktatás nem szűnt meg, hanem az USA-ban kivételes színfoltként továbbra is működik. Természetesen nem "szabályos" nyelvtanításra kell gondolnunk, inkább a magyar származástudatot erősítő nyelvi, kulturális alapismeretek (népdalok, táncok, ünnepi szokások stb.) élményszerű átadásá-

ra. (14)

Az Egyesült Államokban a magyar iskolák legszervezettebb központja a már említett New Brunswick (s környéke). Az óvodát fenntartó Széchenyi Iskolát a helyi egyházak és cserkészcsapatok közösen működtetik. Hétvégi oktatásuk szombat délelőttöként a Teleki Pál cserkészházban 9-13 között folyik. Szintén a hétvégi oktatási formát követték a harmadik New Brunswick-i iskolában, a Magyar Öregdiák Szövetség – Bessenyei György Kör iskolájában. Fennállása alatt (1960-1987) több mint ezer magyar származású gyermek és felnőtt ismerkedett meg a magyar nyelv, irodalom, történelem és népművészet alapelemeivel. Ez az anyanyelvi konferencia, illetve Nagy Károly cikkei, könyvei nyomán nálunk is viszonylag jól ismert iskola igényes pedagógiai módszereivel, gazdag, sokrétű tananyagával kimagaslott az amerikai magyar iskolák mezőnyéből.

A magyarnyelv-tanítás legáltalánosabb típusa a hétvégi oktatás. Ezt követik az egyházak, a különböző szervezetek s részben a cserkészlet is. A kanadai multikulturális gyakorlat következtében elsősorban Kanadában találunk olyan nyelv-tanfolyamokat, amelyek a hét egy (esetleg két) napján, a nyilvános iskolák épületében, állami támogatással folynak. Ilyen hétközi tanítás Torontóban és Hamiltonban indult. Ontario tartomány (ahol e két város található) évente kb. 10 millió dollárt költenek 50 különböző nyelv oktatásának támogatására. Torontóban 1972-től két iskolában indult olyan középiskolai program, ami az oktatási minisztérium engedélyével ún. kredit-tanfolyamként működik, vagyis az osztályzatok, a tanfolyam elvégzésének eredménye a hivatalos bizonyítványba is bekerül. A 9-13. osztályos középiskolásoknak hetente egyszer, délután tanítják a magyar nyelvet, irodalmat és történelmet. Az oktatást a Magyar Helikon Társaság szervezi, a tantereket az állami iskolák fizetik. E tanfolyamok beindításának két feltétele van: a beiratkozáshoz a tanuló iskolájának engedélye szükséges, s minimálisan 15 fős csoportok indíthatók. Elemi iskolai szinten, állami támogatással két Torontó-környéki iskolában működik "anyanyelv-vápoló" (heritage language) program. Hamiltonban az alapfokú nem-angol nyelvi tanfolyamok érdekeinek egyeztetését 1976 óta egy minden érdekeltet tömörítő tanácsadó testület végzi. A kredit tanfolyamra a 16 éven felüli érdeklődők iratkozhatnak be. A tanfolyamot 30 héten át, heti egy alkalommal, szerdánként három órában tartják, amelyre a nappali nyilvános középiskola szabályai és rendelkezései érvényesek. Az állami és tartományi hatóságok egyébként anyagilag is támogatják a tankönyvek, oktatási segédanyagok kiadását, s némileg a tanárok fizetéséhez is hozzájárulnak. (15)

Nagyrészt a kanadai minta alapján alakították ki Ausztráliában is az oktatást sokban segítő multikulturális politikát. Ennek előnyeit élvezzi az Adelaide-ben működő magyarnyelv-tanfolyam is. A Magyar Klub által fenntartott tanfolyamot az 1970-es évek végétől a kulturális minisztérium felügyeli és némi anyagi segítségben is részesíti. Jelentős eredmény, hogy a magyar nyelvet érettségi tárgyként is sikerült elfogadtatni, (16) így az ifjúság szemében a szülők anyanyelvének elsajátítása nem tűnik időrabló, gyakorlati hasznot nem hozó kötelezettségnek. Melbourne egyik külvárosában (North Fitzroyban) a magyar református egyház Bocskai Kollégiuma magyar iskolát működtet, ahol magyar nyelvet, irodalmat, történelmet tanítanak, illetve tánc-, ének- és sporttanfolyamok keretében foglalkoznak a második nemzedékkel. Az ausztrál kormány rendszeres évi tanulmányi segílyt nyújt a magyar nyelv, tánc és ének tanítására. A középiskolát végzett tanulók az angol mellett a magyart itt is választhatják érettségi tantárgyként. Egy hivatalos forrásból származó becslés szerint Victoria államban – ennek fővárosa Melbourne – az állami és magániskolákba járó magyar anyanyelvű gyerekeknek (mintegy 1200 főnek) évente 10-15 százaléka érettségizik magyarból. (17)

Az egyházi nyári iskolák hagyománya a 80-as évtizedben megszakadt. Utoljára a 70-es évek derekán tartottak még Los Angelesben, illetve a reformátusok ligonieri öregotthona mellett. Nyári táborozással összekapcsolt nyelvtanítást ma kizárólag a Magyar Cserkészszövetség szervez. 1968 óta évente tartanak nyári magyar iskolát a szövetség tulajdonát képező Sík Sándor Cserkészparkban. (A park Buffalo városától kb. 100 km-re található.) A háromhetes iskolában 72 órát fordítanak tanításra. Ezalatt megközelítőleg azt a tananyagot dolgozzák föl, mint amit a hétvégi cserkésziskolákban egy év alatt. Speciális, rendszerint nyáron tartott oktatási forma a cserkészek ún. "magyarságismereti" táborozása. Ez része a cserkész-tiszti képzésnek, a résztvevők alsó korhatára 16 év. Ilyen táborokat azonos elvek és tananyag alapján az USA-n kívül Dél-Amerikában és Ausztráliában (s természetesen Európában) is szerveznek. A tananyag a magyar történelmet, irodalomtörténetet, földrajzot és néprajzot öleli fel. A tanfolyamok végeztével a hallgatók vizsgát tesznek. A "magyar érettséginek" is mondott vizsga előfeltételt jelent a cserkész segéd-tiszti, illetve tiszti képesítés megszerzéséhez. (A négy tantárgy közül kettőből szerzett vizsga szükséges a segéd-tiszti, három pedig a tiszti táborban való részvételhez.) A négy tantárgy oktatását a szövetség által kiadott tankönyvek segítik.

A cserkész magyarságismereti táborok már nem az elemi szintű, hanem a középfokú oktatást jelentik. A korábban említett, Kanadában, valamint Ausztráliában elnyerhető, államilag elismert magyar érettségi magyar nyelvből szerezhető meg. Ez a két középszintű oktatási forma tehát részleges, speciális tanfolyam. Teljes, magyar (vagy részben magyar) nyelven oktató középfokú intézmény, gimnázium a nyugati országokban csak egy van. A Németországi Magyar Gimnázium 1957-ben nyílt meg Burg Kastlban, s azóta több mint 500 diák szerzett érettségi bizonyítványt. Az iskolát anyagilag elsősorban a bajor állam tartja fenn, de "a nyugati magyar katolikusok különleges pártfogását élvezi", (18) s igazgatói, tanárai mindaddig papok voltak.

Az amerikai kontinensen magyar középiskola nincs. Megjegyezhető, hogy van két magyar alapítású gimnázium, de ezeket nem a magyar, magyar származású diákok érdekében létesítették és a tanítási nyelv sem magyar. (A bencések 1931-ben Brazíliában, Sao Paulóban, 1956 után pedig Kaliforniában alapítottak a pannonhalmi iskola mintájára magas színvonalú gimnáziumot.) Magyar középiskola az Egyesült Államokban a második világháború előtt sem működött, jóllehet többször, többen fölvetették, hogy a több százezer amerikai magyar miért nem tud fenntartani egy ilyen intézményt. Több, eredménytelenül végződött kísérletről van tudomásunk. Legutóbb 1987-88-ban próbált – nagy anyagi áldozatok vállalásával – bentlakásos, angol-magyar tannyelvű iskolát indítani egy tanárnő, de törekvéseit nem koronázta siker. (19) Miután ma már nincs különösebb (főként politikai) akadály annak, hogy a szülők – ha igényt tartanak rá – Magyarországon járassák hosszabb-rövidebb ideig gyermeküket iskolába, állandó magyar középiskola alapításának minimálisra csökkent a lehetősége.

JEGYZETEK

- (1) Fejős Zoltán: *Az anyanyelvi oktatástól az etnikus kultúra átörökítéséig.* (Magyar iskolaügy Amerikában 1890 és 1940 között). = *Magyarságkutatás 1990-1991.* 7-40.
- (2) Péter Erzsébet: *Nyári iskolák az amerikai magyar református egyházaknál.* = *Reformátusok Lapja*, LXIII. 1962. 8. 21-22.
- (3) Vadovics Klára: *A magyarságtudat fenntartása az Amerikai Egyesült Államokban élő magyar fiatalság körében.* Eger, 1989. /Kéziratok szakdolgozat./; Ld. a Bethlen Naptár beszámolóit a nyári táborokról.
- (4) Nagy Károly: *Magyar iskolák az Egyesült Államokban.* = *Új Látóhatár*, 1965. (márc.-ápr.) 185-191., Uő: *Tanítsunk magyarul.* New York, 1977., Uő: *Magyar szigetvilágban ma és holnap.*

- New York, 1984., Uő: *Szigetmagyarság és szolidaritás*. Montreal, 1988. Lásd még: Várdy-Huszár Ágnes: *A magyar nyelvoktatás nehézségei Észak-Amerikában*. Ótágú Síp, 1974. 5-6. sz. 442-450. (megjelent még: *Látóhatár*, 1975. 8. sz. 174-184.
- (5) Tamás József: *Magyar iskolák Kanadában*. Montreal, 1966. Ő 72 kérdőívet küldött szét, s 35 helyről "többszöri sürgetés után" sem kapott választ. Munkája azért is jelentős, mert az aktuális állapotot a kezdetektől vizsgált történeti szakaszok, tehát a korábbi iskolákra vonatkozó adatok összesítésével egészíti ki.
- (6) Fishman, Joshua A.: *Hungarian language maintenance in the United States*. Bloomington, 1966.
- (7) Bodnár Gábor: *A külföldi magyar oktatás 1974-ben*. A cserkészlet a magyar iskolákért. [Garfield, 1974.] E felmérés eredményeit, táblázatait számos lap, közlemény átvette, s sokan később már nem az eredeti forrást idézték. Minden 1974-es adat ebből az áttekintésből származik.
- (8) Magyar Iskola Értesítő, I. 1982. 1. sz. (február 12.); Sándor András: *Mit tehetünk fiatalságunk szélesebb körű nevelése érdekében?* = A XXVI Magyar Találkozó krónikája. Cleveland, 1987. 23-30.
- (9) Fishman, Joshua et al.: *Ethnicity in action: the community resources of ethnic languages in the United States*. = Uők: *The rise and fall of the ethnic revival*. Berlin – New York, 1985. 195-282.p.
- (10) Bodnár Gábor: *Pillanat-felvétel a magyar cserkészetről*. = Chicago és Környéke, 1988. január 2. Ismereteim szerint 1986-ban is részletes felmérést készítettek, de teljes közzétételéről nincs tudomásom.
- (11) Ld. pl. Sándor András szerk.: *A New Brunswick-i magyar iskola emlékkönyve 1960-70*. New Brunswick, 1970.; Somogyi Ferenc szerk.: *Emlékkönyv. A clevelandi magyar nyelvoktatás, 1958-1978*. Cleveland, 1978.; Magyar Öregdiák Szövetség – Bessenyei György Kör. Szóőrzőben 1980-1980: *Hétvégi magyar iskola*. New Brunswick, 1980.
- (12) Sass Magdi-Freckska Márta: *Magyar Montessori óvoda*. = Itt-Ott 1975. 1. sz., Balázs István: *Óvoda New Brunswickban*. = Magyar Hírek, 1990. 8. sz. 23-24., Krónika, 1987. 9. sz.
- (13) *Saint Ladislaus Church*. New Brunswick, 1980.; Kerkay Emese: *A Passaic-i Magyar Iskola*. Passaic, 1981.; Sándor, i.m. 25.p.
- (14) Fejős Zoltán: *Magyar szórványok multietnikus környezetben és az etnikus politika*. = Magyar-sághoztatás 1989. 23-38.
- (15) V.ö. Fejős, Magyar szórványok, i.m. Wojatsek Károly: *Kanadai helyzetkép és kezdemények*. = A IV. Anyanyelvi Konferencia Tanácskozásainak összefoglalása. Pécs, 1981. 193-196.
- (16) Nagy Ákos: *Adelaide-i eredmények*. = A XIX. Magyar Találkozó krónikája. Cleveland, 1980. 35-36.
- (17) Dr. Antal Ferenc szíves levélbeli tájékoztatása alapján. Ld. még: Medyesy M. László: *Magyar reformátusok Ausztráliában*. = Confessio, 1988. 2. 94-98. A kimutatás: *Nyelvünk és Kultúránk*, 69. 1987. 93.p.
- (18) Borbándi Gyula: *A magyar emigráció életrajza 1945-1985*. Bern, 1985. 338.19. Lásd az ismertető füzetet: *Knightstown Academy Arany János Kollégium*. Cleveland, 1987., ill. a Chicago és Környéke több cikkét 1988-ban.